

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Ukraina 2015–2016

I. SAMMANFATTNING

Situationen för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Ukraina präglas av ansträngningar att bryta med det sovjetiska arvet och den utbredda korruptionen. En grundläggande utmaning är den pågående konflikten med Ryssland och den ukrainska statens faktiska möjligheter att garantera mänskliga rättigheter på hela sitt territorium.

Amnesty rapporterar om kränkningar av krimtatarers mänskliga rättigheter på Krim, och rapporter föreligger om dödshot och utbrett våld mot romer i Ukraina, bland annat från högerextrema grupper.

De senaste president- och parlamentsvalen genomfördes 2014 och bedömdes återspegla folkviljan och vara i huvudsak fria, pluralistiska och rättvisa. Det finns en aktiv opposition i parlamentet. Kvinnor är generellt underrepresenterade i både politik och i näringsliv. Det civila samhället är aktivt. Medier tillåts verka fritt, men ägs ofta av oligarker och kan därför vara tendentiösa. De rättsvårdande myndigheterna som ofta är svaga och allmänt betraktas som korrumperade är under reformering. Straffrihet för högre tjänstemän och politiker är utbredd.

Hälsoläget i Ukraina är allvarligt, med en låg medellivslängd för män, världens lägsta vaccineringsgrad, stor utbredning av hiv och TBC, hög alkoholkonsumtion bland män och en relativt hög barnadödlighet. Våld i nära relationer är ett allvarligt problem. Diskriminering av etniska minoriteter förekommer och det finns en utbredd negativ syn på hbtq-

personer i samhället. I sammanhanget bör dock noteras att den ukrainska regeringen nyligen har antagit antidiskrimineringslagstiftning som omfattar även diskrimineringsgrunden sexuell läggning.

Rysslands olagliga annektering av Krim och den ryska aggressionen i Ukraina har skapat helt nya utmaningar, inte minst i form av 1,7 miljoner registrerade internflyktingar och övergrepp mot civilbefolkningen i konfliktområdet. På Krim är krimtatarernas situation särskilt svår. Det finns många rapporter om förföljelser från de ryska "myndigheterna" på halvön, vilka också har förbjudit krimtatarernas politiska organ att verka.

Situationen för mänskliga rättigheter i Ukraina är generellt sett väl belagd av flera internationella missioner som är verksamma i landet. I sammanhanget bör särskilt nämnas FN:s särskilda övervakningsmission *United Nations Human Rights Monitoring Mission in Ukraine (HRMMU)*.

II. RÄTTSSTATENS PRINCIPER

En princip för god samhällsstyrning

Under 2015 och 2016 har ett antal steg tagits för att stärka den ukrainska rättstaten. De två viktigaste lagarna antogs i februari 2015 ("Om säkerställandet av rätten till ett korrekt rättsligt förfarande") och i juni 2016 ("Om rättsväsendet och domarnas status"). Lagarna stärker Högsta Domstolen och inför nya regler om hur domare utnämns. Dessa ändringar syftar till öka domstolarnas oberoende.

En viktig förändring tar sikte på utnämningssystemet för domare: tidigare utsågs domare av presidenten om en period på fem år på rekommendation av Högsta Lagrådet, en oberoende myndighet som utgörs främst av domare, och Högsta Kvalifikationskommissionen. Parlamentet bekräftade därefter utnämningen. Det nya systemet innebär att Högsta Lagrådet utnämner nya domare och att presidenten bekräftar nomineringen, varefter domaren har en livslång anställning. Transparensen ska även ökas genom att domstolsbeslut kommer att publiceras på internet samt genom att videoinspelning av domstolsförhandlingar tillåts. Lagarna höjer även kvalifikationskraven för domare, inför rätt till domstolsprövning inom skälig tid samt tillåter var och en att inleda disciplinära åtgärder mot en domare inför Högsta Lagrådet, något som förväntas minska korruptionen inom rättsväsendet.

Förhoppningen är att dessa åtgärder ska stärka förtroendet för det ukrainska rättssystemet, som idag är lågt. Rättssystemet karaktäriseras av ineffektivitet, bristande kompetens, utbredd korruption och avsaknad av insyn. I en undersökning av den oberoende tankesmedjan *Democratic Initiatives Fund* ansåg 94 procent av de tillfrågade att korruption är utbredd bland domare.

Ukraina har gjort vissa framsteg inom korruptionsbekämpning de senaste åren. *Transparency International*’s index över upplevd korruption rankar Ukraina på plats 130 bland 168 undersökta länder år 2015. Organisationen noterar att grundandet av anti-korruptionsmyndigheter tillsammans med visselblåsare har bidragit till en minskad tolerans för korruption i det ukrainska samhället. Det finns dock fortfarande en korrumperad relation mellan näringslivet och staten samt olika former av ansvarsfrihet och bristande verkställighet av domar. Högre tjänstemän åtnjuter ofta *de facto* straffrihet.

Det finns många vittnesmål om att man måste muta handledare för att kunna ta sig igenom sin universitetsutbildning, även vid välkända, statliga universitet. Även poliskåren har länge karaktäriserats av maktmissbruk, straffrihet och korruption. Efter Majdan-protesterna 2014 antogs en rad reformer av polisväsendet, bland annat avskaffades trafikpolisen och ersattes av en ny polisstyrka med bredare mandat som i huvudsak ska verka preventivt och stärka förtroendet hos medborgarna.

Det förekommer viss straffrihet vad gäller våld i nära relationer och könsdiskriminering. Allmänna åklagare behöver bara inleda förundersökning i de fall där våldet kan klassificeras som grov misshandel. UNDP offentliggjorde dessutom i januari 2010 en undersökning i Ukraina, i samarbete med EU, i vilken det konstateras att mäns våld mot kvinnor traditionellt har setts som en familjeangelägenhet i landet. En sådan syn på våld i hemmet bidrar sannolikt till underrapportering till polisen.

En rådgivande expertgrupp inrättad av Europarådet kom i en rapport från 2015 fram till att utredningarna om våldsamheterna i samband med Majdan-protesterna varit bristfälliga och att man misslyckats med att identifiera förövarna och ställa dem inför rätta.

Konflikten i öst samt Rysslands olagliga annektering av Krim har förvärrat situationen för mänskliga rättigheter i dessa delar av landet. *Amnesty International*’s årsrapport 2015/16 pekade på en utbredd laglöshet i delar av Donetsk och Luhansk län. Ingen av de stridande parterna har erkänt ansvar

för den stundtals urskillningslösa beskjutning som drabbat civilbefolkningen. Enligt bland annat *Amnesty International* och *Human Rights Watch* begår både de ryskledda väpnade grupperna och de ukrainska soldaterna allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna. I sammanhanget noteras ett stort antal utredningar gällande ukrainska soldater som är misstänkta för att ha begått brott, vilket inte har resulterat i någon fällande dom. Därutöver infördes en ny lag under 2016 som ger amnesti till individer som fått status som ”före detta soldater” i vissa områden av Donetsk och Luhansk län, så länge brotten inte är allvarliga.

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) rapporterar att det inte är ovanligt att civilpersoner i dessa regioner hålls i häkte under en obestämmd tid medan oidentifierade beväpnade män tvingar fram bekännelser, som sedan offentliggörs.

III. DEMOKRATI

De demokratiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Presidenten väljs i allmänna val om fem år och parlamentet till en mandatperiod om fyra år. Rösträtten är allmän för både män och kvinnor och valhemlighet råder.

År 2014 hölls både president- och parlamentsval i Ukraina. Båda valen bedömdes av ODIHR:s valövervakningsmissioner återspegla folkviljan och vara i huvudsak fria, pluralistiska och rättvisa. De senaste två parlamentsvalen har genomförts enligt ett blandat valsysteem, där hälften av parlamentets 450 ledamöter väljs enligt proportionella partilistor och den andra hälften väljs i enmansvalkretsar. På grund av Rysslands olagliga annektering av Krim och den militära konflikten i delar av Donetsk och Luhansk län kunde vallokaler inte öppna i dessa områden, varför 27 platser i parlamentet är vakanta.

Lika rättigheter för män och kvinnor garanteras av författningen och genom särskild lagstiftning. Nivån på kvinnors politiska representation är låg. Ungefär en fjärdedel av kandidaterna på partilistor i 2014 års parlamentsval var kvinnor, liksom cirka 13 procent av kandidaterna i enmansvalkretsarna. Genom en lagändring 2013 infördes en obligatorisk kvot på 30 procent kvinnor på partilistorna, men lagen säger inget om rangordningen av kandidaterna och det finns inga reella sanktioner för partier som bryter mot

denna lag (vilket en majoritet av partierna gjorde). Kvinnliga ledamöter utgör drygt tio procent av parlamentet, vilket är betydligt lägre än det europeiska genomsnittet på 25 procent. I den nuvarande regeringen (i november 2016) sitter två kvinnliga ministrar. Den kvinnliga politiska representationen är något högre på regional nivå. För närvarande finns åtta partier eller block representerade i parlamentet, varav flera aktiva oppositionspartier.

Det lokala och regionala självstyret har länge varit svagt utvecklat och begränsat. En decentraliseringsreform har inletts, vilket är centralt för att stärka kommunerna. En av de viktigaste aspekterna, utöver utökad beskattningsrätt för den lokala nivån, är sammanslagningen av små kommuner till större enheter för att effektivisera förvaltningen. I dagsläget har 180 sådana kommuner bildats. Det återstår en del administrativa problem i många av dem (genomförande av lokala val för att välja nya politiska företrädare, förändrade geografiska gränssdragningar och liknande), men dessa nya kommuner har redan fått tillgång till 60 procent av den lokala inkomstskattebasen och tillåts hantera vissa egna skattesatser.

En ombudsman för mänskliga rättigheter inrättades genom ett parlamentsbeslut 1998 och är formellt underordnad parlamentet. Ombudsmannen har enligt lag obegränsat tillträde till alla statstjänstemän och valda befattningshavare, inklusive presidenten, och likaledes obegränsad tillgång till allmänna handlingar. Det finns dock inga påföljder för den som vägrar lämna ut dokument eller inte rättar sig efter ombudsmannens rekommendationer.

Den ukrainska vallagstiftningen består av flera olika rättsakter, som innehåller motstridiga och oklara bestämmelser. EU, ODIHR, Venedigkommissionen och det civila samhället har länge förespråkat antagande av en enhetlig vallagstiftning, men så har ännu inte skett. Det bör också noteras att en majoritet av medlemmarna i den centrala valkommissionen sitter på övertid, då deras mandat löpte ut i juni 2014.

Det civila samhällets utrymme

Det ukrainska civilsamhället tillåts verka fritt. Det finns många oberoende organisationer för mänskliga rättigheter, inklusive rättigheter för hbtq-personer, personer med funktionsnedsättning och etniska minoriteter. Det civila samhället spelar också en viktig roll i landets reformarbete. Flera av de lagar som antagits sedan Majdan-protesterna 2014 har utarbetats av

civilsamhällesorganisationer. Dialogen mellan civilsamhället och den lagstiftande och exekutiva makten får sägas vara god, vilket visas inte minst av det faktum att relativt många lagförslag tas fram av civilsamhällesorganisationer som exempelvis RPR, *Re-animation Package of Reforms* och läggs sedan fram i parlamentet. Organisationerna har dock i många fall en begränsad medlemskrets och saknar ofta bred folklig förankring. Breda folkrörelser av det slag som återfinns i många andra europeiska länder saknas i stor utsträckning i Ukraina. Däremot finns det många frivillig- och volontärorganisationer, inte minst kopplat till den väpnade konflikten.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr samt rätten till frihet och personlig säkerhet

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) rapporterade i juni 2016 att påtvingade försvinnanden, tortyr och misshandel var ”djupt förankrade förfaranden” i de delar av Donetsk och Luhansk län som inte kontrolleras av regeringen samt på Krim. I en rapport av *Amnesty International* och *Human Rights Watch* (HRW) hävdas vidare att ukrainska myndigheter på oklara grunder häktar civilpersoner misstänkta för att stödja pro-ryska rebeller, samtidigt som de ryskledda väpnade grupperna häktar civilpersoner och anklagar dem för att vara spioner för den ukrainska staten.

Internationella övervakningsorganisationer har varken fått tillträde till den ukrainska säkerhetstjänsten SBU:s fängelser eller de ryskledda väpnade gruppernas förvar. Det finns misstankar att det förekommer tortyr och annan omänsklig behandling på dessa platser, inklusive sexuellt och könsbaserat våld. FN rapporterade i början av 2016 att det är främst SBU som har hemliga fängelser, bland annat i Charkiv. Rapporten dokumenterar 18 fall, men det finns misstankar om fler.

Vissa framgångar har dock nåtts: i juli 2016, efter påtryckningar av Amnesty och HRW, släpptes 13 fångar från SBU:s hemliga fängelse i Charkiv. Den ukrainska säkerhetstjänsten SBU har utbildat sin personal om förebyggande av tortyr. OHCHR:s sökande efter försvunna personer på Krim har däremot hittills haft begränsad framgång.

I samband med konflikten har rätten att röra sig fritt inom sitt eget land försvårats av kontroller vid kontaktlinjen i konfliktområdet i östra Ukraina.

Antalet människor som korsar kontaktlinjen för att bland annat köpa mat och hämta ut pensioner varierar mellan 25 000 och 30 000 om dagen, varav en av fyra är civila personer med funktionsnedsättning, äldre personer och kvinnor med barn. De resande bemöts av en invecklad byråkrati, väntetiden kan uppgå till 36 timmar, och framför allt unga kvinnor riskerar att utsättas för sexuella trakasserier. De köande löper därtill risk att bli beskjutna. begränsad.

Enligt International Organization for Migration (IOM) är Ukraina ett ursprungs-, transit- och destinationsland för människohandel. Enligt IOM har 160 000 kvinnor, män och barn i Ukraina fallit offer för människohandel sedan 1991, vilket gör det till det största ursprungslandet i Europa. IOM har noterat ett skifte mot människohandel för exploatering inom byggbransch, jordbruk och drogsmuggling snarare än prostitution. Den väpnade konflikten har försämrat ekonomin och därmed ökat utsattheten bland många ukrainare, framförallt internflyktingar, som därmed blivit mer villiga att acceptera riskabla arbetserbjudanden utomlands.

IOM anser att den ukrainska staten visat ett starkt engagemang i frågan om människohandel och vidtagit åtgärder som specialutbildning av anställda vid utrikesdepartementet och lanseringen av hemsidan www.stoptrafficking.org, som syftar till att öka medvetenheten kring riskerna med vissa erbjudanden om utlandsarbete.

Dödsstraff

Ukraina blev medlem i Europarådet år 1995 och förband sig därmed att avskaffa dödsstraffet. Den sista avrättningen ägde rum 1997 och dödsstraffet avskaffades officiellt år 2000.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Generellt sett respekteras yttrande- och mediefriheten i Ukraina. Det förekommer ingen statlig censur och landet har ett pluralistiskt medielandskap. Enligt *Reportrar utan gränser* (RSF) pressfrihetsindex låg Ukraina på plats 107 (bland 180) år 2016, vilket är en förbättring på 22 placeringar jämfört med året före. Förbättringen beror på ett antal reformer, exempelvis ökad transparens vad gäller ägande av media.

Dock rapporteras landet fortfarande ha ”märkbara problem” vad gäller starka privata ekonomiska intressen i media. Enligt en studie av RSF och

Institute of Mass Information (IMI) innehar så kallade oligarker en särskild plats i Ukrainas medielandskap. Tv- och radiomarknaderna är ytterst koncentrerade: de fyra största TV-ägarna når tre fjärdedelar av publiken i Ukraina, medan de fyra största radioägarna når 92 procent. President Porosjenko själv äger en av de nationella tv-kanalerna. Konflikten i öst samt den dåliga ekonomin har minskat medias reklamintäkter och ökat deras beroende av oligarkfinansiering. Oligarkerna tenderar att använda sina media som personliga PR-projekt: beställningsartiklar och självcensur är därför utbredda fenomen. Det saknas offentliga media som kan agera motvikt till sådana särintressen och möjligheten att etablera *public service* av västereuropeisk modell har därför övervägts under lång tid. I april 2015 skapades förutsättningarna för en sådan i och med en lag som officiellt etablerade ett nationellt medieföretag. Denna reform har dock avstannat. Ägandet av tryckta medier är mindre koncentrerat, särskilt då de flesta tidningar antingen upphört eller flyttat över till Internet, en arena där många nya oberoende medieprojekt utvecklats i kölvattnet av Majdan-protesterna 2014.

Enligt The Committee to Protect Journalists förekommer inte förföljelse eller våld mot journalister i Ukraina i någon större utsträckning, och i fall där så ändå har skett har det inte varit statligt sanktionerat utan brotten har begåtts av privatpersoner. För närvarande sitter inte någon journalist i fängelse på grund av sin journalistiska gärning. År 2016 mördades dock journalisten Pavel Sjeremet från webbtidningen *Ukrainska Pravda* av en bilbomb i centrala Kiev. Brottet är ännu inte uppklärt. OHCHR pekar på att journalister även har blivit attackerade på internet med implicit och explicit stöd av tjänstemän på hög nivå, till exempel genom att deras personuppgifter har publicerats. Detta förfarande har varit så pass vanligt att vice informationsministern avgick i augusti 2016 i protest mot statens ovilja att undersöka sådana attacker mot journalister.

Konflikten i öst har resulterat i ett propagandakrig med Ryssland. Detta har de senaste två åren manifesterat sig genom förbud av ryska TV-kanaler, filmer, böcker, journalister och bloggare. Exempelvis greps och deporterades den ryska journalisten Alexandra Tjerepnina av den ukrainska säkerhetstjänsten SBU för ”destruktiva anti-ukrainska aktiviteter”.

Det är svårt att bedöma situationen för yttrande- och pressfriheten i icke-regeringskontrollerade delar av Luhansk och Donetsk län och på Krim

eftersom utländska observatörer har begränsad tillgång dit. Enligt Ukrainas nationella union för journalister är situationen för yttrande-och pressfriheten allvarlig i dessa områden: runt 600 journalister har varit tvungna att fly från dessa områden, varav 100 journalister från Krim, ibland tillsammans med hela redaktioner. Kidnappning, misshandel och frihetsberövande av journalister är vanligt förekommande, ofta anklagade för att ha haft kontakt med ukrainsk media.

På Krim har ryska lagar om så kallade terroristaktiviteter resulterat i en rad av politiskt motiverade rättegångar, förhör och misshandel av aktivister och individer som uttalat sig negativt om *de facto*-myndigheterna eller uttryckt pro-ukrainska åsikter.

Mötes- och föreningsfrihet

På regeringskontrollerat område rapporteras inte om några allvarligare inskränkningar av mötes- och föreningsfriheten.

I april 2016 stämplades krimtatarernas verkställande organ *Medzjlis* som en extremistisk organisation av Krims ”högsta domstol”. Detta innebar att dess aktiviteter bannlystes samt att lokala myndigheter börjat applicera lagar om anti-extremism mot *Medzjlis* medlemmar. Ett uppmärksammat fall är Ilmi Umerov, vice-ordförande för *Medzjlis*, som greps i april för uttalanden om att Krim är ukrainskt territorium. Han tvångsförflyttades senare till ett mentalsjukhus, där han tvingades genomgå en tre veckor lång psykiatrisk undersökning. Enligt Umerovs dotter och advokater nekades han under denna tid vård för sin diabetes och Parkinson. Umerov släpptes men Krims ”högsta domstol” har lagt ned en anmälan om felaktigt rättsligt förfarande i fallet.

Religions- och övertygelsefrihet

Religions- och övertygelsefriheten är skyddad av Ukrainas författning. Enligt den ukrainska organisationen Institute for Religious Freedom (IRF) respekteras övertygelsefriheten och religionsmångfalden generellt sett i Ukraina. Religion har dock blivit ett politiskt instrument i de delar av Donetsk och Luhansk län som inte kontrolleras av Kiev. Det finns trovärdiga uppgifter om kränkningar av religionsfriheten i dessa områden under de senaste två åren i form av förföljelse, tortyr och till och med mord på präster och troende tillhörande andra religioner än den rysk-ortodoxa kyrkan under Moskvapatriarkatet. Religiösa lokaler som inte tillhör den rysk-

ortodoxa kyrkan har förstörts eller tagits över av ryskledda väpnade grupper. De självutnämnda folkrepublikernas ”författningar” och ledare har som mål att utrota alla ”sektor” från regionen, vilket i praktiken innebär en bannlysning av all religion förutom den rysk-ortodoxa kyrkan. Fyra män med starka relationer till Kristi Förklarings Kyrka i staden Slovjansk kidnappades, torterades och mördades 2014.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Ukraina har ratificerat ILO:s åtta centrala konventioner (*core labour standards*). Landet förbjuder därmed tvångsarbete, barnarbete, diskriminering i arbetslivet och skyddar föreningsfriheten och förhandlingsrätten. Arbetslösheten var 9,1 procent 2015, men detta anger endast officiellt registrerade arbetare. Det finns stort antal undersysselsatta eller icke registrerade arbetare.

Konflikten i öst har påverkat ekonomin negativt. Inflationsnivån nådde 43 procent under 2015 men har under 2016 gått ner till strax under tio procent. Under den första halvan av 2016 ökade priset för värme med 75-90 procent. Detta har haft en märkbar effekt på ukrainska hushåll eftersom den ukrainska officiella medelinkomsten är låg, cirka 1 700 SEK/månad. Den ukrainska staten ger bidrag till alla hushåll vars kostnader för vatten och el överskrider 15 procent av den disponibla inkomsten.

Trots att diskriminering i arbetslivet är förbjudet enligt ukrainsk lag förekommer det i praktiken. Kvinnor är förbjudna att utföra cirka 500 olika yrken, vilket ibland leder till att kvinnor arbetar svart i sådana yrken, vilket kan innebära farliga arbetsförhållanden och nattarbete. På arbetsmarknaden märks även en motvillighet att anställa före detta soldater, samtidigt som det saknas program för att återintegrera denna grupp i samhället efter demobilisering.

Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Generellt sett talar internationella organisationer om en hälsokris i Ukraina, där nästan hälften av alla dödsfall före 75 års ålder skulle kunna undvikas. Medellivslängden för kvinnor är 76,9 år och för män 67,1 år. De främsta orsakerna till männens låga medellivslängd är livsstilsrelaterade, såsom rökning, dålig kost, överkonsumtion av alkohol och stress. Enligt

Världsbanken röker 52 procent av ukrainska män dagligen, att jämföra med 12 procent av kvinnorna. En tredjedel av männen och 7,4 procent av kvinnorna betecknas som alkoholmissbrukare. Även kroniska sjukdomar är spridda i befolkningen: enligt Världsbanken lider en femtedel av alla ukrainare i åldern 18-29 år av högt blodtryck. De regionala skillnaderna är stora – män i västra Ukraina lever i snitt tre till fyra år längre än män i östra Ukraina.

Ukraina uppvisar en hög dödlighet i smittsamma sjukdomar, främst tuberkulos och hiv. Enligt UNAIDS upplever landet den näst största hiv-epidemin i Östeuropa och Centralasien, och antalet nya rapporterade fall av hiv växer fortfarande. Det uppskattas att det år 2015 fanns 220 000 hivpositiva människor i Ukraina. Det stora antalet registrerade hivpositiva anses vara en följd av bättre diagnostisering samt längre livslängd, tack vare antiretroviral behandling (ART). Ett problem är dock att mellan 30 och 50 procent av de hivpositiva inte får medicinsk behandling och därmed riskerar att sprida sjukdomen vidare. Trots den svåra ekonomiska situationen har Ukraina visat ett stort engagemang för att möta UNAIDS mål för år 2020. Framförallt har staten gjort framsteg inom tillhandahållandet av ART till hiv-positiva.

Barn- och mödravården är eftersatt på grund av bristande resurser. Barnsjukdomar sprids ofta på förlossningskliniker och utgör den främsta orsaken till en förhållandevis hög barnadödlighet. En annan orsak är bristande kunskap hos vårdpersonal och föräldrar.

UNICEF rapporterar att Ukraina har världens lägsta vaccinationsnivå. Trots att vaccinering är gratis i den statliga hälsovården har en kombination av korruption i upphandlingsprocesserna, dålig ekonomi samt en allmän misstro mot vaccinering resulterat i en ökning av barnsjukdomar de senaste åren. År 2012 hade nivån av vaccinering mot de tio vanligaste sjukdomarna fallit till endast 50 procent enligt UNICEF. Sedan konfliktens början har siffrorna sjunkit ytterligare. Ukraina rapporterade två fall av polio år 2015, de första i Europa på många år. UNICEF genomförde då en vaccineringskampanj i samarbete med hälsoministeriet, men de strukturella problemen kvarstår.

Även vården av mentalt funktionsnedsatta är eftersatt och lågprioriterad. Det är inte ovanligt att psykiskt sjuka personer som döms för brott hamnar i vanliga fängelser.

Rätten till utbildning

Nästan 100 procent av den ukrainska befolkningen är läs- och skrivkunnig. Varje ukrainsk medborgare har rätt till fri skolgång, från förskola till högre utbildning, inom statliga och kommunala utbildningsinstitutioner. Skolundervisningen håller trots materiella tillkortakommanden ofta relativt hög kvalitet, vilket också gäller viss högre utbildning. Det är dock allmänt känt att korruptionen inom både skolväsendet och den högre utbildningen är omfattande, både vid inträdesprov och vid examinationer under utbildningen. Detta hänger samman med de låga lärarlönerna, och möjliggörs bland annat genom att examinationer till stor del är muntliga.

Rätten till en tillfredställande levnadsstandard

På UNDP:s index för mänskliga utveckling (HDI) låg Ukraina 2014 på plats 81 av 188, vilket placerar landet i kategorin ”hög nivå av mänsklig utveckling”, men på en lägre nivå än genomsnittet bland länder i Europa och Centralasien. Ukrainas HDI-placering har stadigt förbättrats sedan 1990-talet.

Enligt OHCHR finns det trovärdiga uppgifter om att både de ukrainska styrkorna och de ryskledda väpnade grupperna i östra Ukraina använder civila mål som sköldar, vilket medför fara för civilbefolkningen och förstör bostäder och livsnödvändig infrastruktur. Många samhällen längs kontaktlinjen är helt isolerade och saknar tillgång till livsmedelsbutiker, apotek, kollektivtrafik och sjukvård. Den 26 september 2016 skars eltillförseln till stora delar av Luhansk län av på grund av en obetald skuld på 4,5 miljoner USD. Genom en insats av Internationella Röda Korskommitten (ICRC) har eltillförseln återupptagits, men om en långsiktig lösning inte kan hittas riskerar, enligt FN, uppemot 1,2 miljoner människor på båda sidor av kontaktlinjen att få begränsad eller ingen tillgång till vatten.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Traditionella könsroller spelar en framträdande roll i det ukrainska samhället vilket leder till att kvinnor, trots en högre utbildningsnivå än män, exkluderas

såväl politiskt som ekonomiskt. Enligt UNDP innehar 53,2 procent av ukrainska kvinnor lönearbete, att jämföra med 66,9 procent för män. Enligt Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet föredrar både privata företag och myndigheter ofta manliga sökande i sina platsannonser. Kvinnor som arbetar tjänar i genomsnitt 70 procent av sina manliga motsvarigheters löner. Kvinnor äger 22 procent av ukrainska företag, medan mer än 98 procent av allt kapital i näringslivet ägs av män.

Enligt kvinnorrättsorganisationer är våld i nära relationer ett av de allvarligaste problemen för kvinnor i Ukraina. Women Against Violence Europe (WAVE) rapporterade att det 2013 bara fanns tre kvinnojourer i hela Ukraina, med cirka 100 platser var. Det finns inga jourer i Ukraina som tillhandahåller specialishjälp för kvinnor som utsatts för sexuellt våld. Det ukrainska civilsamhället har visat engagemang i frågan men tvingas ofta avbryta projekt på grund av avsaknad av statlig finansiering. Ett lagförslag om ratificering av konventionen om att förebygga och bekämpa våld mot kvinnor och våld i hemmet (Istanbulkonventionen) lades fram i det ukrainska parlamentet i november 2016. Konventionen har däremot ännu inte ratificerats, då många parlamentsledamöter invänt mot delar av lagtexten, främst formuleringar som rör hbtq-frågor.

Mäns våld mot kvinnor bedöms ha ökat i samband med konflikten. UNHCR och OHCHR har rapporterat om beväpnade aktörer som utsätter kvinnor för sexuellt våld och tvångsarbete, inklusive vid gränskontroller vid kontaklinjen. Demobiliserade soldater, som sällan får psykosocialt stöd, bidrar till en ökad osäkerhet och gör att kvinnor och flickor inte kan röra sig lika fritt i det offentliga rummet. Intervjuade kvinnor på båda sidor om kontaklinjen vittnar om att svåra ekonomiska förhållanden tvingar dem att prostituera sig för att överleva.

Barnets rättigheter

Ukraina har ärvt ett sovjetiskt system av institutioner och barnhem. År 2016 fanns enligt officiella uppgifter cirka 73 000 barn som klassades som föräldralösa. Runt 70-80 procent av dessa har fortfarande minst en förälder i livet, men dessa saknar förmåga eller medel att ta hand om sina barn. Ungefär 6 600 barn bor på institution. Trots förekomsten av samhällsintegrerande program för funktionshindrade barn går statens resurser främst till institutionsväsendet. Det har dock gjorts framsteg: UNICEF årsrapport

visar en minskning av barn utan föräldraomsorg med sju procent under 2015.

Konflikten i öst har haft en allvarlig inverkan på barnets rättigheter. UNICEF rapporterar att mer än 215 000 barn är internflyktingar, att 20 procent av skolorna i konfliktområdet har skadats och att bristande möjligheter till hygien ökar risken för infektionssjukdomar. År 2015 dödades drygt 20 barn och dubbelt så många skadades i konfliktområdet, inte sällan av minor eller oexploderad ammunition. Cirka 200 000 barn beräknas behöva psykologisk hjälp som följd av trauman relaterade till konflikten.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Enligt Europeiska centret för romers rättigheter (ERRC) är våld mot romer ett särskilt utbrett problem i Ukraina. Polisen är relativt ineffektiv vad gäller att följa upp brott och anser ofta att våld i nära relationer är ett "romskt" problem som bör lösas inom den egna folkgruppen. I Ukraina är romska samhällen ofta fysiskt, ekonomiskt och socialt isolerade, med bristande tillgång till utbildning, sjukvård och politisk representation. Cirka en fjärdedel har aldrig gått i skolan. Högerextrema grupper ligger bakom många anti-romska uttalanden och ageranden. I slutet av augusti 2016 tvingades ett 80-tal romer fly från byn Losjtjynivka efter att en grupp män uttalat dödshot mot dem och förstört deras hem. En video visar att ukrainsk polis bevittnade händelsen utan att ingripa.

Amnesty rapporterar om pågående kränkningar av krimtatarers mänskliga rättigheter på Krim. Flera aktivister misstänks ha blivit kidnappade, och det finns minst ett bekräftat fall av tortyr och mord. Trots videobevis har ingen lagförts. Krimtatarers yttrande- och mötesfrihet kränks regelbundet och krimtatariska ledare utsätts ofta för husrannsakingar och politiskt motiverade åtal.

Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Ukrainsk lagstiftning erkänner inte samkönade äktenskap, men regeringen antog 2015 en motion om att utarbeta ett lagförslag som ska möjliggöra civila partnerskap för såväl samkönade som olikkönade par. Den ukrainska regeringen antog även en lag 2015 som förbjuder diskriminering på arbetsplatsen baserad på sexuell orientering och könsidentitet. Könskorrigeringar är tillåtna i Ukraina, men kräver 30 dagar

vistelse på ett sjukhus för människor med mental funktionsnedsättning och diagnosen "transsexualitet". Formellt sett får transpersoner endast ändra juridiskt kön efter att ha opererat sig, dock tilläts två transpersoner göra detta utan operation under 2016.

Perioden efter Majdan-protesterna har inte inneburit några genomgripande förbättringar för hbtq-personers rättigheter. Sociologiska studier visar att 75-80 procent av ukrainare har en negativ attityd gentemot homo- och bisexuella. Andelen har ökat i jämförelse med tidigare år; civilsamhällsorganisationer menar att detta delvis har orsakats av ett försämrat klimat för hbtq-rättigheter i Ryssland. Enligt uppgifter från NGO:n Gay Alliance anser 63 procent av ukrainarna att homosexualitet är en psykisk sjukdom. Många högerextrema organisationer har en uttalat aggressiv homofob retorik, vilket MR-organisationer menar påverkar lagstiftning och den allmänna bilden av hbtq-personer. Hatbrott är vanligt förekommande och straffriheten hög. Det finns grupper som riktar in sig på att lura homosexuella män att träffas, för att sedan misshandla dem och lägga upp filmer av detta på internet.

I juni 2016 hölls Ukrainas tredje Prideparad i Kiev, utan större incidenter. Cirka 1 500 människor deltog i den halvtimmeslånga paraden som skyddades av över 5 500 poliser och 1 200 medlemmar av Nationalgardet. Liknande marscher har hållits i Odessa och Lviv, dessa har dock behövt avbrytas på grund av högerextrema motdemonstrationer.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Enligt det ukrainska socialministeriet var runt 1,7 miljoner människor registrerade som internflyktingar (Internally Displaced Persons, IDP:s) sommaren 2016. Den ukrainska staten har tagit steg mot att förbättra situationen för denna grupp, bland annat genom att skapa ett nytt ministerium för ockuperade områden och internflyktingar. Det saknas dock en övergripande strategi. De flesta samhällen som tagit emot IDP:s har inte fått ersättning för detta, vilket försvårar integrationen. De största utmaningarna är att finna sysselsättning och bostad. Vissa delar av den statliga politiken verkar också diskriminerande mot IDP:s. Misstankar om att vissa individer utnyttjar systemet har lett till lagar som i vissa fall kränker internflyktingarnas sociala och ekonomiska rättigheter.

I slutet av februari 2016 drogs internflyktingarnas sociala förmåner tillfälligt in och i juni infördes ett nytt folkbokföringssystem som kopplar samman internflyktingsregistrering med sociala förmåner. Nästan 300 000 IDP:s har inte fått sina bidrag utbetalda sedan februari, vilket ytterligare försvårat deras situation. Staten har inte heller tillhandahållit klara riktlinjer vad gäller de nya bestämmelserna om sociala förmåner och IDP-registrering: 73 procent av IDP:s som fått sina bidrag indragna fick ingen officiell underrättelse om detta, och endast 21 procent av IDP:s förstår anledningen bakom en sådan indragning enligt IOM.

Myndigheter genomför även regelbundna inspektioner av levnadsförhållandena för internflyktingar. Om personen inte är på plats vid inspektionen startas en utredning och vederbörande riskerar förlora sina sociala förmåner. Detta förfarande har även försvårat möjligheten att hitta bostad, då inspektionerna tenderar att göra hyresvärdar motvilliga att hyra ut till IDP:s. Många IDP:s har även rapporterat om svårigheter att få tillgång till sina bankkonton.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Ukraina har ratificerat FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD), men enligt Disability Rights International har Ukraina en lång väg kvar att gå på detta område. Liksom med föräldralösa barn präglas tillvägagångssättet gentemot människor med funktionsnedsättning av uppfattningen att dessa personer bör segregeras från resten av samhället. Barn med funktionsnedsättning placeras regelmässigt i institutioner, flyttas till psykiatrisk vård vid 16 års ålder och blir ofta kvar där livet ut. Barn med lättare funktionshinder skrivs i regel ut från institutionerna då de blir myndiga, men lämnas då att klara sig själva utan stöd.

Runt två tredjedelar av personer med funktionsnedsättning i Ukraina är arbetslösa, men det finns nu ett nationellt program som inrättar arbetsrehabiliteringscentrum. Fyra procent av arbetsplatserna på ukrainska företag är enligt lag avsatta för personer med funktionsnedsättning.

Ratifikationsläget avseende centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 1973. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 1991 respektive år 2007.

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 1973. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1969.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1981. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2003.

Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 1987. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2006.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1991. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter ratificerades år 2005. Det tillhörande protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2003.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* ratificerades år 2010.

Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* ratificerades år 2015.

Flyktingkonventionen, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* och det tillhörande protokollet ratificerades år 2002.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* signerades 2000.

Regionala instrument

Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna, *The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR)* ratificerades år 1997.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter, *Framework Convention for the protection of National Minorities*, ratificerades år 1998

Europeiska stadgan om landsdel- eller minoritetsspråk, *European Charter for Regional or Minority Languages*, ratificerades år 2005.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*, signerades 2011.

Europarådets straffrättsliga konvention om korruption, *Criminal Law Convention on Corruption*, ratificerades år 2009.

Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer

För att skapa förutsättningar för jämställdhet mellan kvinnor och män finansierar Sverige ett projekt för genderbudgetering.

Sverige stödjer ratificeringen av Istanbulkonventionen om våld mot kvinnor och lämnar även stöd till kvinnorättsorganisationer.

Sverige ansvarar för 30 miljoner EUR av EU:s stöd på totalt 90 miljoner EUR till decentraliseringsreformen, som kommer att innebära att den offentliga makten förs närmare medborgarna.

I den senaste cykeln av FN:s universella granskningsmekanism, UPR, gav Sverige rekommendationerna till Ukraina rörande rättigheter för hbtq-personer, bekämpande av polisens straffrihet och vikten av utredningar av misstänkta gärningsmän som anklagas för polisbrutalitet.